

17079

A

KASSAI

MALOM - UCCAI

EVANGELIKUS TEMPLOM

IRTA:

HOMOLA ISTVÁN

KASSAI EVANG. LELKÉSZ

Handwritten library stamp in blue ink, partially legible, containing the word "KASSAI" and other illegible text.

NYOMATOTT

A „GLOBUS” KÖNYVNYOMDA, LAPKIADÓ ÉS IRODALMI R.-T.-NÁL
KOŠICÉN. — 1927.

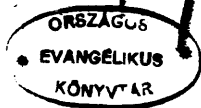
*Az építendő új templom-alap
javára adományokat elfogad és
nyugtáz az*

evang. szlovák egyház

lelkészi hivatala

▪ Košice, Malom-uca 19.

12079

L
2007

A kassai evangélikusok, mikor 1687-ben végleg elvesztették a kassai nagytemplomot és a mellette lévő Mihálykápolnát, a Forrás-utcai evangélikus temető területén épített külön a német nyelvű és külön a szláv nyelvű egyház a maga részére templomot. A magyar nyelvű evangélikusok nagyrésze a lutheránus egyház kebeléből kivált s megalapította itt a református Kálvin egyházat, felépítette a maga részére a mai Apácák templomát, majd mikor azt elvették tőle, felépítette és berendezte a ma is tulajdonában lévő Fazekas-utcai református templomot. A megmaradt kevesebb számú magyar nyelvű evangélikusok, leggyengébb egyház lévén, legtöbbszörre a szláv nyelvű egyházközösséggel volt társulásban, hol közösen egy lelkészt, vagy egy iskolát közös tanítóval, kántorral tartottak fenn. S mikor végre Kassa mint zárt vár megszűnt, a vár falai lebontottak, a sáncok építkezési telkeknek használtattak fel, József császár 1781-iki türelmi rendelete alapján a kassai evangélikusok a város közelében, akkor még külváros területén, a mai Malom-utca helyén igyekeztek

közös templom számára telket szerezni, melyet a német és szláv nyelvű egyházak szereztek és ezen két egyház 1804-ben a mai templom felépítéséhez hozzáfogott, 1816-ban az építés befejeztetett, amikor is augusztus 20-án István napján előbb a szláv egyház, majd az aug. 21-i vasárnapon a német egyház részéről a templom nagy ünnepségek keretén belül felszenteltetett és hivatásának átadatott. A két tulajdonos egyház akkor a mai napig is érvényes közös szerződéssel állapította meg a templom használati istentiszteleti időrendet. A magyar nyelvű egyház a templom udvarán felépített földszintes iskolai épületben tartotta istentiszteleteit, tanköteles gyermekei az akkori és most is a szláv egyház tulajdonát képező parochiális épületben volt iskolába jártak. Ezen iskola itt később az udvar hátsó részébe helyeztetett el, majd 1892-ben Benyék filiában lett kitelepítve. A templom melletti most ev. leány polgári iskola, négy osztályú elemi iskolának 1890-ben volt felépítve.

A magyar nyelvű külön önálló ev. egyház utolsó papja volt **Skultéty Ede** a szlovák egyház lelkésze. 1875-ös években a magyar egyház a német egyházzal egyesült, azóta a német nyelvű istentiszteletek redukálásával nem az iskolában, hanem a templomban végeztetnek a magyar istentiszteletek az egyesült egyház lelkésze által.

Ezen egyesülés után, de később is.

több magyar evangélikus a szláv egyház kebelében maradt és csatlakozott újabb is, de különösen mióta az egyházkerület az egyház fenntarthatása és megélhetése szempontjából egyes filiális községeket annak rovására elcsatolt, de viszont számos Kassa környékén szórványosan lakó magyar evangélikusokat ezen egyház körébe osztott be, az egyház ezeknek lelki gondozása érdekében tartott magyarnyelvű istentiszteleteket, úgy azonban, hogy a szlávnyelvű hívek ekkor sem szenvedtek hiányt, mert minden ünnep és vasárnap volt szláv nyelvű istentisztelet ami legjobb bizonyosága az itt mai napig is 38 év óta működő vezetőség ténykedéseire.

A multa vonatkozó ezen rövid vázlatot azért említettük meg, hogy megértsük a jelen helyzetet és tájékozást szerezzünk a jövőre vonatkozó nemes, tiszteletreméltó törekvésekről.

Tény, hogy a mai tisztes, száztizenhatéves, tagadhatatlan előnyös központi fekvésű, architekturai szempontból szép, művészi kivitelű, különösen nagykiterjedésű ritka, érdekes kupolájú malom-utcai a német és szláv egyház közös tulajdoni templom több mérvadó szempontból nem felel meg a mai nagyban változott körülményeknek és kor követelményeinek, melyek miatt a szláv egyház tényleg komolvan gondolkozik és foglalkozik egy új, céljainak, érdekeinek jobban megfelelő, kielégítő templom

felépítésének módozataival és lehetőségeivel.

Jól tudjuk és érezzük, hogy különösen a mai súlyos gazdasági és nehéz építkezési viszonyok között Kassán egy századokra szóló, előnyös, központi fekvésű, megfelelő új templomot felépíteni, berendezni és kizárólag a hivek áldozatkészségéből fenntartani nem csekély, nem könnyű feladat s kellő óvatosságra int, nehogy az elviselhetetlen megterhelés nagyobb bajt és károsabb következményeket vonjon maga után, mint a jelenlegi hiány és kényelmetlenség.

Mindannak dacára nem szabad a nemes ideát, az üdvös célt és törekvést szóltanul, nem törődve elejteni, hanem vele mindkét, illetve három (szláv, magyar és német) egyház, a kassai és vidéki összes evangélikusok érdekében komolyan, céltudatosan foglalkozni kell s ami esetleg nem sikerülhet a jelen nemzedéknek, elérheti azt a következő, de minden nemzedéknek, minden kornak meg kell tennie a maga kötelességét, ültetni kell, alapot gyűjteni kell, hogy a következő nemzedék gyümölcsöt szedhessen, a megvetett alapon könnyebben építhessen és célt érhessen.

Hogy mely okok, körülmények és hátrányok miatt a Malom-utcai evangélikus templom sem a múltban már, de még inkább a jelenben és a jövőben nem felel meg a maga hivatásának, ami miatt

ugy a multban, mint jelenben sok panasz és kifogás merül fel állandóan a hivek között, ezeket a következőkben állapíthatjuk meg:

Mindenekelőtt a művészi szempontból tagadhatatlan szép, de evangélikus istentisztelet szempontjából, melynek **lényege, központja az igehirdetés, a prédikáció**, hogy a hirdetett ige hallgatása által a hivekben hitet, meggyőződést érleljen, határozottan a legcélszerűtlenebb a kupolás bizanci stíl, melynek igehirdetésre **az akusztikája rossz**. Zenes misékre, énekekre nagyon is alkalmas, de prédikálásra határozottan célszerűtlen, alkalmatlan. Ez pedig a kérdéses templomnak legfőbb hibája, sem a szószékről, sem az oltártól az igehirdetés a prédikáció a rossz akusztika miatt nem érvényesülhet. teljes mértékben s valóban próbára teszi a papot, kinek erős hanggal és tüdővel kell bírnia, hogy szónoklata legalább úgy ahogy érvényesüljön.

Hogy a régi hivek is érezték már ezt a hiányt és iparkodtak — de nem tudtak — a bajon valahogyan segíteni, emlékszem, ezelőtt ötven évvel, kis diák koromban, bementem az istentiszteletre a templomba, természetesen a karzatra, csodálkozva láttam a két szemközti kóruson elég sűrűn, de lazán spárgafonalakat kihuzva, rendeltetését a kihuzott spárgafonalaknak nem értve, az istentisztelet tartama alatt gyerekész-

szel a lazán lelógó fonalakat igyekeztem egyenes irányban kihuzni. Hogy a kívánt célt, a templom jobb akusztikáját ezzel el nem érték, bizonyoság rá, hogy a spárgafonalakat onnan eltávolították, idejövetelemkor, 38 évvel ezelőtt, én már nem találtam ott.

A másik igen fontos hátránya a templomnak annak **lehetetlen kifűthetése**, éppen a szerencsétlen bizanci styl, magas kéményszerű kupolája miatt, mely minden meleget alulról, ahol az emberek ülnek, a magasba elvon. Ezt a hiányt elődeink, kik a természet viszonyai szerint ruházkodtak, öltözködtek, nem igen kifogásolták, azonban a mai kor embere, ki a modern világ luxusa szerint él és öltözködik, kinek a kényelmes, fűtött színház, mozik, tánctermekek állanak rendelkezésére s azokban tölti szabad idejének nagyrészét, ha templomba akar menni, vagy a helyzet úgy kívánja, hogy ott megjelenjen, tagadhatatlan joggal megkívánja, hogy a templom helyzete, levegője megfelelő s ne egészségének rovására legyen. Ezzel a követelménnyel a tehetősebb egyházak számolnak és a templomot fűtik, a mai kor követelményeinek megfelelőleg kényelmessé, vonzóvá teszik. Hiába argumentálnánk ezzel szemben, hogy az ember, ha templomba megy, megfelelőleg öltözködjön s hogy a mai modern ember, még inkább, mint a régi, a különféle szórakozásoknál, sportoknál

mennyire veszélyezteti testi épségét, egészségét, tény, hogy a templomot télen fűteni, kényelmessé, vonzóvá kell tenni. S ezt ma a Malom-utcai templomban semmiképen nem lehet elérni. Télen hideg, rideg, sokakat a látogatástól elvon, ami a hitélet buzgóságára határozottan káros befolyással van.

Ezen két lényegbeli hátrány, t. i. a **rossz akusztika és fűthetetlenség** eltávolítása szempontjából, két évvel ezelőtt, mikor a templom bádogtetőzetének körülbelül 60 ezer korona költséggel való új fedése vált szükségessé, azt az indítványt vetettem fel, dobjuk le a célszerűtlen magas kupolás tetőt s alkalmas, modern, esetleg üveggel, mint azt több helyen láttam, cseréltsük ki alacsonyabb, megfelelő tetőzettel s ezáltal biztosítjuk a jobb akusztikát s berendezni lehet a templomot fűtéssel, hatvanezer korona helyett belekerül százhuszba vagy százötvenbe, mint azt egy építész mondotta, segítünk a két legfőbb bajon s egy ideig nyugodtan lehetünk.

Kár, hogy a konzervativizmus, a túlzott aggodalom, a tagadhatatlan szép, de célszerűtlen kupolához való ragaszkodás ezt az életrevaló indítványt akkor elvetette, melynek keresztülviteléről ismét csak akkor lehet szó, ha a mostani új bádogtető pótlásra szorul.

A harmadik igen lényeges és mérvadó hátrány, ami már nem magában a

templomban, hanem a helyi viszonyokban rejlik, a következő: német és szláv egyház építette a templomot, német és szlávnyelvű istentiszteletek végzésére. A magyar nyelvű istentiszteletek, mint előbb említettük, csak 1875 után bekövetkezett egyesüléskor oly módon végeztetnek, hogy előbb felváltva egy vasárnap német, más vasárnap magyar, majd később német havonta csak egy vasárnapon, a többi vasárnapon, mint máig is fennáll ezen rend, magyar nyelvű istentisztelet végeztetik, a kora reggeli órákban szlovák istentisztelet minden vasárnap tartatik. Ez a tényleges helyzet vezette már kezdettől a két építtető német és szláv egyházat, hogy vasárnap és ünnepnapokra kölcsönösen megállapították az istentiszteletek tartásának idejét. A német egyház volt akkor gazdagabb, intelligensebb, tagadhatatlan nagyobb áldozatot hozott a templom felépítésére, biztosította a maga részére a kényelmesebb délelőtti féltiztől, majd tiztől, majd legujabban egynegyed tizenegyedtől az istentiszteleti időt. A szlovák egyház, melynek tagjai a korábban kelő városi iparos, munkás, vidéki földmives osztályból kerültek akkor s miután istentiszteleti rendje bővebb liturgikus részletekkel, hosszabb, terjedelmesebb, különösen azokon a napokon, mikor gyónás, urvacsora kiosztás is van, már a korai 7 órakor kénytelen az istentiszteleteket kezdeni, ami

az újabb nagycsámszámu intelligens uri, de ma már a városi polgári elemnek sem felel meg teljesen a mai életviszonyainak. Viszont oly napokon, különösen nagyobb ünnepek alkalmával, mikor a hívek nagyobb számban járulnak a gyónáshoz, a magyar és német híveknek sem megfelelő, hogy istentiszteletük délután egy, félkettő óráig húzódik ki s teljesen lehetetlen ily viszonyok között, hogy egy vasárnap vagy ünnepnapon a templomban három: szláv, német és magyar nyelvű rendes istentisztelet megtartható lenne. Ezen segíteni, változtatni mindkét egyház, az összhívek legelemibb érdeke, melynek módozatára iparkodni fogunk itt rámutatni.

Csak érintve a hiányokkal kapcsolatban megemlítem itt, hogy az egykor szabadon álló templom nagyon sokat veszített külső diszéből, világosságából mindkét oldalról, egyrészt az emeletes iskola, másrészt a Maléter féle kétemeletes ház felépítése által, teljesen elnyomják, világosságát veszik két oldalról azok a nagy épületek, úgy, hogy az idegen mellette elhaladva alig veszi észre a templomot. A belső megvilágításon segítve van, mióta a villany be lett vezetve, melyet Lux Lajos volt villanygyári igazgató valóban célszerűen, szépen rendezett be, úgy, hogy kivilágítva ez a templom valóban kellemes benyomást tesz.

A kérdés már most, melyre választ

adni ígértünk, hogyan, miképen lehetne, kellene a tényleg tagadhatatlan hiányokon, bajokon segíteni, változtatni? Felelet: **csak még egy új templom felépítésével és annak a mai kor kívánalmainak megfelelő berendezésével.** Ennek szüksége előtt ki nem térhetünk, azt be kell, hogy lássa mindenki, mely az eddig előadotakkal is teljesen indokolva van, ezért ennek további indokolásával ezután nem is foglalkozom, mivel fontosabb kérdésnek tartom rámutatni arra, hogy az új evangélikus templom **hol legyen felépítve?**

Sokat gondolkoztam, tépelődtem e felett s már négy évvel ezelőtt, mikor ezen eszmét először vetettem fel, az egyházközségi gyűlésen azt a határozott indítványt tettem, hogy a gőzfürdő előtti **Petőfi parkon**, ott felépíteni a templomot, parochiát, berendezni a szükséges egyházi ietézményeket és helyiségeket. Még akkor az új vasuti pályaudvarnak a Masaryk-körútra való kihelyezése nem volt szóban, azonban annak felvetődése után ma is a Petőfi-parkot tartom arra a legalkalmasabbnak. Azonban itt egy körülményt kell felemlíteni és rendezni, mely nem akar semmiképpen másnak esetleg szerzett jogaiba avatkozni, vagy őt abból kizavarni.

Kassa város régi közönsége jól fog tudni visszaemlékezni még a háborúelőtti azon tervre, melyet a városi közgyűlés elhatározott, megállapított s ha

háború nem jön közbe, meg is valósított volna, mely terv szerint a múzeumnak át kellett volna mennie a volt premontrei kertre. Itt, ezen a területen, melyen ma már óriási bérpaloták állanak, nagyarányú kulturintézmények létesültek s a mostani református templom, mely az akkori viszonyokhoz mérten a rohamosan fejlődő egyház hívei számára már akkor is kicsiny volt, de különösen az említett tervek keresztülvitele miatt a mostani helyén nem maradhatott volna. A kassai közgyűlés terveinek végrehajtása érdekében a Petőfi-téri parkot a református templom és egyház céljaira rendelte.

Milyen jogi viszonyban van ma az akkor jogérvényes közgyűlési határozat, vajjon jogérvényesnek tartja-e ma is ezen határozatot és a reform. egyház fentartja-e ma is jogigényét ezen területre, nem tudom, mindenesetre a kérdés mindkét részről, ha eddig elintézve nincs, rendezésre szorul.

Azonban miután a város említett terve a viszonyok óriási változával teljesen megdőlt, ma már annak keresztülvitele kérdés tárgyát sem képezheti. A múzeum régi, megfelelő helyén marad s fejlődése az átelleni iskola közötti uccai térnek lefoglalásával biztosítva van. Kérdés, vajjon a református egyház fentartja-e igényét a Petőfi parkra? A fejlődése szükségessé, indokoltá teszi-e, hogy mostani megfelelő templomát on-

nan elhelyezze s másutt építtessen új templomot? Nem vagyok jogosítva és szándékomban sincs más hitfelekezet terveibe, számításaiba beleavatkozni. Azonban arra az esetre, miután a város régi terve végleg megdőlt, ha a Petőfi-téri parkkal, mely valóban a közönség részéről a közeli Szokol-liget miatt igénybe nem vétetik, szabadon rendelkezik és a református egyház ezen térre nem tart igényt, akkor természetes s senkisé isem ütközhetik meg azon, ha a mai viszonyok között nevezett Petőfi-téri parkra templom és egyházi intézmények építése céljából a kassai evangélikus szláv egyház jelentkezik és tart legelsősorban igényt.

Mérvadó egyéniségek a közgyűlésben az új templom részére a Masaryk-körút és Jókai ucca sarkát, volt régi malom udvara (mai kis parkot) tartják alkalmasnak. Tagadhatatlan, ha az új pályaudvar tervezett helyén épül fel, akkor ez lesz Kassa város főközlekedési útja és vonala. Azonban magam részéről kisebb, nem elegendő területe s még inkább az állandó nagy zuhogó esése miatt a kis Hernád vizének, mely okvetlenül zavarólag hatna az istentiszteletre, a helyet nem tartom célszerűnek. Mindenesetre nem könnyű és csekély feladat egy templom s egyházi intézmények céljaira a városban alkalmas és megfelelő területet találni, tulajdonul megszerezni s még nehezebb azt a hi-

vők áldozatkészségéből felépíteni és fentartani.

Egyik könnyű s legolcsóbb módja lehetne a jelenlegi hátrányoknak eltávolítására és a jelentkező szükségleteknek kielégítésére, ha bejárattal a Malom és Harang uccáknál a mostani templom udvari hátsó részének folytatásaképpen a magyar-német egyház tulajdonát képező Molitorisz-féle ház széles udvarába építtetnék megfelelő templom és a szükséges egyéb egyházi intézmények, helyiségek, részben ezen ház nélkülözhető udvari helyiségeibe és a polgári leányiskola előbb-utóbb feloldó helyiségeibe helyeztetnének el. Ezen iskolának mint felekezeti iskolának már évek óta nincs és ha a viszonyok nem változnak, amire nincs kilátás, a jövőben mai formában még kevésbé lesz célja és értelme. Kérdések, melyekkel az egyháznak előbb-utóbb behatóan foglalkozni kell. A quiete non movére elvnek itt semmi értelme nincs, sőt nagyon könnyen káros következményekkel járhat.

Tartozom még végül azon kérdésre adni feleletet, hogy mi történjék, hogyan értékesíttessék, használtassék ki legcélszerűbben, legelőnyösebben és legmegfelelőbben a templom körüli és különösen a templom és a Maléter-ház közötti szabad terület, melynek értékesítésére évek óta érkeznek különféle tervek és ajánlatok. Volt köztük bank-, trafik-, konfekciósüzlet, patika, legújab-

ban autógarázs stb. üzletre, helyiségre ajánlat. Sok tárgyalás dacára eddig egy terv sem valósult meg. Tény, hogy a sok terv közül, ha kizárólag anyagi szempontból akarnók kihasználni a területet, legelőnyösebb és legmegfelelőbb volt a Krno-féle patikára szóló terv és ajánlat, mely az egyháznak legtöbb anyagi előnyt biztosított s egyébként is patika a legmegfelelőbb lett volna a templom közvetlen szomszédságában. Hogy ebből a tervből sem lett semmi, dacára a hangoztatott anyagi érdekeknek, azért felelősséget viselnek és az egyházzal szemben anyagi kárpótlással tartoznak azok, akik ezen sokat tárgyalt, közgyűlésileg el is fogadott tervet közismert okokból és érdekekből megbuktatták. Megtörtént és többé nem pótolható. Ám jó, ne legyen azon területen sem bank, sem trafik, sem autógarázs, sem patika, de viszont a mai rendezetlen, nemmegfelelő helyzet sem tűrhető tovább, annál kevésbé, hogy ott disznóól és szemétlerakodó hely legyen. Kivánja ennek a területnek sürgős rendezését a templom kegyelete, ékessége, de egyúttal anyagi érdeke is. Hogyan?

A helyzet, a környezet, köröskörül meglehetősen nagy szabad udvar, a Malom ucca nagy forgalma, szépsége, a város érdeke predesztinálja ezen templom körüli területet egy kegyeletes, szép, megfelelő **Kolumbarium** kialaku-

lására. A koulmbarium nem panteon, hol az elhunyt nagyok koporsói, szobrai helyeztetnek el, nem krematórium, melyben az elhaltak testei égettetnek el, hanem egy kegyeletes hely, legtöbnyire a templomok környezetében vagy a temetőkben erre külön berendezett hely, hová az elhunyt kedveseknek emléktáblái, pormaradványait tartalmazó urnái esztétikai kegyeletes, művészies dísszel helyeztetnek el. Nem gondolok krematóriumra, melynek sem ellensége nem vagyok, legyen mindenkinek tetszése, hite, meggyőződése szerint, de barátja sem vagyok, azért, mert porból lettünk s porrá, nem hamuvá kell lennünk. De hányan vannak a Kassán lakó, ide tartozó evangélikus családok, kiknek kedves családtagjaik különösen a legutóbbi világháborúban a nagy világ minden részében elesve, jeltelen sírokban porladoznak. Ők oda nem mehetnek, legalább olykor egy ne-felejts virágot sírhantjukra ültetni s nem hozhatják ide, mert ki tudja, hol estek el, hol pihennek? Legtöbb helyen a kegyelet gondoskodott már arról, hogy azon elesett hősöknek nevét kegyeletes emléktáblára, belül a templom falára helyezte el. Mi még eddig ezt sem tettük meg, pedig talán tartozunk valamivel az értünk is elhaltakkal szemben. Másutt a kegyelet gondoskodik a névtelen katona sírjáról, hová a kegyes zarándokok búcsúra járnak és

leróják kegyeletük háláját és adóját.

Az evangélikus templom szabad területén, a Malom uccán, a város kellő forgalmi központjában, a távol eső temető helyett, itt egy névtelen hősnek emléket emelni mily jelentőséggel bírna a város osztársadalma körében. De továbbá a forrásuccai régi evangélikus temetőben nyugvók porai az élet fejlődő, határt nem ismerő terjeszkedése folytán ma-holnap ismét kiszorulnak, hová szállítsuk ki, hol emelünk nekik emléket? Ki a messze fekvő kassai központi temetőben? Nem-e célszerűbb, megfelelőbb a malomucai templom szabad, e célra berendezendő területén? Ennyivel tartozunk az ott nyugvók és az élő családokkal szemben!

Évente 60—80 halálozás fordul elő a kassai mindkét ev. egyház körében, azok családjainak nagyobb része biztonnal szívesen, készséggel áldozna arra, hogy elhunyt kedvesöknek emléke itt a közelben, központban, a templom környezetén megörökítve legyen. Rövid pár év lefolyása alatt oly szépé, vonzóvá, poétikussá lehetne varázsolni ezen arra predesztinált helyet, mely valóban ritkítaná párját s merem állítani, hogy nemcsak erkölcsi, kegyeletes, de az egyház anyagi érdekei szempontjából is több előnnyel és haszonnal járna, mintha ezen területet bármilyen más üzleti célra építenék és rendeznék be.

Tudjuk, hogy a régiek is a templomban, a templom körül temetkeztek, hiszen nem régen még szemünk előtt volt a nagy templom és a Mihály-templom körüli temető, honnan e terület rendezésekor vagy harminc szekér csontot szállítottak ki a központi temetőbe. S ha már a mai kor műveltsége, a nép, lakosság sűrűsödése közegészségi szempontból nem engedi a temetőket bent a községben, nincs semmi akadálya annak, de sőt éppen a kultur, jóézésü ember kegyelete követeli, hogy elhunyt kedveseinek emléke könnyen hozzáférhető, legmegfelelőbb helyen, a templom környékén elhelyezve legyen. Így keletkeznek ma a nyugati kultúr-államokban, de Csehországban is több helyen temetőkben, de legtöbbször a templomok környékén az úgynevezett kolumbáriumok. Nálunk Szlovénzián egyelőre nincs tudomásom ilyen helyről.

Erre vonatkozó megtett indítványomat a kassai szláv egyház f. hó 18-án megtartott közgyűlése egyhangú helyesléssel elfogadta, magáévá tette az-
• zal, hogy annak hozzájárulása és megvalósítása iránt a kassai testvér egyház közgyűlését is átirathban felhívta. A kassai mindkét evangélikus egyház közönségén most a sor, hogy templomunk hiányainak pótlását, a templom sokat vitatott környezetének rendezését az itt felvetett eszmék és gondolatok értelmében akarja-e, tudja-e megvalósí-

tani. Hiszem s meg vagyok győződve arról, hogy a kassai evangélikusoknál, magyar, szlovák, németnél egyaránt él s nem lankadt meg ma sem az ősök hite, áldozatkészsége egyháza, temploma iránt, de puritán bibliai kegyelete sem elhunyt kedvesei iránt, hogy örömmel, lelkesedéssel megteszi azt, amit a mai korban hite és kegyelete megkíván tőle. Nem kell buzdító szép példáért városunk más hitfelekezeti polgártársaihoz fordulni, kik a mai nehéz viszonyokban is tudnak többmillió költséggel nem egy, de két templomot is hitfelekezeti céljaik ápolására felépíteni.

A malomuccai száztizenhatéves evangélikus templom homlokzatán a hosszú időtől megviselt jelmondatnak: Soli Deo gloria! Egyedül az Isten dicsőségére! Kell, van és lesz mindig annyi varázs, buzdító ereje, hogy a kassai összes evangélikusokat, nemzetiségre, illetőségre való tekintet nélkül felbuzdítja, fellelkesíti az egyház, a templom iránti áldozatkészségre; a hit, remény, szeretet, nemes erkölcs, kultúra ápolására; haza, nép, nemzet iránti hűség nevelésére; az ősök, szülők, házastársak, gyermekek, testvérek, rokonok, barátok iránti kegyelet megtartására, Jézus országának terjesztésére, egyszóval: Soli Deo Glória! Egyedül az Isten dicsőségére! Ugy legyen!
